

та археографічної роботи її члени обґрунтовували відсутністю відповідних праць з історії українського права, а також фальсифікацією української історії права, яку російська імперська історіографія подавала як складову частину російського права. Завдяки працям членів Комісії було обґрунтовано наявність на українських землях багатьох правових інститутів і норм права, які органічно витікали з права Київської Русі та Великого князівства Литовського та активно застосовувалися в Українській козацькій державі – Гетьманщині – аж до скасування інституту гетьманства, Запорозької Січі та окремих козацьких вольностей наприкінці XVIII ст. Тим самим доведено, що право на українських землях розвивалося відокремлено від російського права аж до поширення на Україну правової системи Російської імперії, а державні інститути та правова система Гетьманщини були важливою складовою державотворчих устремлінь українського народу.

Список використаних джерел:

1. Академічна юридична наука / Укладачі: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук; За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Ін Юре, 1998. – 503 с.
2. Мищак І. М. Основні напрямки наукової діяльності Комісії для виучування історії західноруського та українського права ВУАН / І. М. Мищак // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – С. 14–18.
3. Праці Комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права. Вип. перший. – К., 1925. – 181 с.
4. Праці Комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права. Вип. другий. – К., 1926. – 307 с.
5. Праці Комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права. Вип. третій. – К., 1927. – 503 с.
6. Праці Комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права. Вип. четвертий. – К., 1928. – 255 с.
7. Праці Комісії для виучування історії західно-руського та вкраїнського права. Вип. шостий. – К., 1929. – 512 с.
8. Рудько Сергій. Науково-організаційна діяльність М. П. Василенка в радянський період [Електронний ресурс] / Сергій Рудько. – Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Nznuoai_2012_19_11%20\(2\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Nznuoai_2012_19_11%20(2).pdf)

* Мищак Іван Миколайович – доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач науково-організаційного відділу Інституту законодавства Верховної Ради України.

УДК 340.115

Ілля Шутак *

**КОЛІЗІЯ МІЖ ПРЕЗУМПЦІЄЮ НЕВИНУВАТОСТІ ГРОМАДЯНИНА
ТА ПРЕЗУМПЦІЄЮ ПРАВОТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО**

Висвітлено питання колізії між презумпцією невинуватості громадянина та презумпцією правоти поліцейського. Обґрунтовано, що внесення до Верховної Ради законопроекту про презумпцію правоти поліцейського може підготувати ґрунт для порушення прав людини і громадянина.

Ключові слова: юридична презумпція, презумпція невинуватості, презумпція правоти поліцейського, права людини, колізія.

Шутак І. Д. Коллизия между презумпцией невиновности гражданина и презумпцией правоты полицейского.

Освещены вопросы коллизии между презумпцией невиновности гражданина и презумпцией правоты полицейского. Обосновано, что внесение в Верховную Раду законопроекта о презумпции правоты полицейского может подготовить почву для нарушения прав человека и гражданина.

Ключевые слова: юридическая презумпция, презумпция невиновности, презумпция правоты полицейского, права человека, коллизия.

Shutak I. D. The collision between the presumption of innocence of the citizen and the presumption of probity of the police.

The questions of conflict between the presumption of innocence of the citizen and the presumption of probity of the police are analyzed in the article. It is proved that the introduction in Parliament the bill of the presumption of probity of the police could set the stage for violations of the human and citizen rights.

***Keywords:* legal presumption, the presumption of innocence, the presumption of probity of the police, human rights, conflict.**

Постановка проблеми. Заява глави МВС А.Авакова про презумпцію правоти поліцейського викликала бурхливу реакцію суспільства. Презумпція сформульована міністром у формі: «спочатку підкорись, а потім оскаржуй». Приводом для заяви міністра про презумпцію правоти послужила, як відомо, загибель двох поліцейських у Дніпрі. Дати більше свободи людям у погонах і обмежити в правах простих людей – висновок, який керівництво МВС зробило після страшної трагедії, що сталася в Дніпрі.

Анонсованого Аваковим пакету законів у Верховній Раді поки що немає. Але деякі деталі змін оприлюднила голова Нацполіції Хатія Деканоїдзе, запропонувавши збільшити строк затримання порушників хоча б до трьох днів і ввести нові правила поведінки водіїв при зупинці автомобіля.

Як спрацюють пропозиції Авакова-Деканоїдзе в Україні, та чи не призведе ця норма до побудови поліцейської держави?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти презумпції невинуватості висвітлено у фундаментальних працях представників як галузевих юридичних наук, так і фахівців з теорії права: В. Бабаєва, С. Дацюка, Р. Ієрінга, Є. Крапивіна, В. Назарова, І. Онищука, О. Скакун та інших. Втім, бракує наукових порівняльно-правових досліджень питання про презумпцію правоти поліцейського.

Формулювання цілей статті. Ціль даної праці полягає у висвітленні питання колізії між презумпцією невинуватості громадянина та презумпцією правоти поліцейського.

Виклад основного матеріалу. Загально визнано, що рівень довіри до правоохоронних органів в Україні є критично низьким вже протягом багатьох років. Але останнім часом він сягнув свого мінімуму за весь період незалежності. Це сталося через масштабну непрофесійність правоохоронців, застосування ними зброї та насильства проти мирних демонстрантів під час подій у Києві та інших містах у листопаді 2013 – лютому 2014 рр., корупцію на всіх рівнях і небажання міліції бути відкритою та прозорою для громадського контролю структурою. Негативне ставлення населення до людей у поліцейській формі також обумовлено численними випадками зловживання ними повноваженнями під час виконання своїх службових обов'язків, зокрема, непоодинокими є випадки катування затриманих, застосування психологічного тиску й залякування під час розслідування злочинів, навмисне невиконання гарантій підозрюваного, обвинуваченого, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України [1, с. 11].

Питання презумпції правоти поліцейських є логічною плутаниною в правовій державі. Здебільшого говорять про презумпцію невинуватості, але може бути й негативна презумпція –винуватості, яку де-факто застосовують податкові служби в багатьох країнах світу. Презумпція невинуватості зокрема означає, що поліцейський може базувати свої веління на припущенні чи підозрі, і він може бути здебільшого правим у своїй роботі. Але він не може бути завжди правим, оскільки його правоту підтверджує лише суд [2].

У теорії права під презумпціями, зазвичай, розуміють якісь умовні судження, які вважаються правильними до тих пір, поки не буде доведено протилежне. Типовим прикладом юридичної презумпції є закріплена у ст. 62 Конституції презумпція невинуватості [3].

Суть вказаної презумпції зводиться до того, що особа, будь вона хоч тричі спійманою на гарячому, перед лицем закону все одно буде вважатися невинуватою до тих пір, поки її вина не буде доведена в спеціальних процедурах і підтверджена набуттям законної сили обвинувальним вироком суду. До цього моменту, особа має вважатися невинуватою, навіть якщо достовірно відомо або є вагомими підстави припускати, що на лаві підсудних – дійсний злочинець [4].

Юридична презумпція традиційно визначається в науці як закріплене в правовій нормі припущення про наявність чи відсутність певних юридичних фактів, побудоване на зв'язку між ними й наявними фактами та підтверджене попереднім досвідом [5, с. 280].

На даному етапі у загальній теорії права сформувалося два підходи до поняття правової презумпції – класичний і юридичний. Класичний підхід найбільш детально розроблений В. Бабаєвим. У юридичній літературі його називають філософським (статичним). Прихильники цього підходу розглядають презумпцію як універсальну категорію, яка використовується в різних сферах людського знання. В основі презумпції лежить попередній досвід [6, с. 14].

Презумпція – це не достовірне, а ймовірне припущення, яке полягає в тому, що в подібній ситуації, зазвичай, подібні відносини виглядають однаково. Правова презумпція розглядається як різновид загальних презумпцій і являє собою логічний прийом (висновок з індуктивного узагальнення). Критерієм ефективності правової презумпції виступає в даному випадку її достовірність, здатність правильно зображувати правову реальність, служити ефективним засобом пізнання.

Статистика більшості цивілізованих країн світу свідчить про те, що далеко не всі підозри поліцейських призводять до вироку суду. Отже, якщо знаходимося в правовій державі, то в законі ніяк не можемо зафіксувати, що поліцейський завжди правий, інакше втрачається сенс права як такого, сенс суду як такого, сенс правової держави як такої. Якщо мова йде про підкорення законній вимозі поліцейського, то для цього вже існує норма українського законодавства, яка передбачає відповідальність. Зокрема, в КУпАП «Стаття 185. Злісна непокора законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця» [7].

Треба сказати, що презумпції є атрибутом не тільки кримінального процесу. Так, у конституційному судочинстві, де, як відомо, судять не людей, а закони свого роду сурогатом презумпції невинуватості виступає презумпція конституційності нормативно-правових актів. Будь-який, навіть найбільш абсурдний на перший погляд нормативно-правовий акт вважатиметься конституційним доти, поки інше не буде встановлено спеціально створеним для таких цілей, автономним Конституційним Судом.

Загальновідомим аспектом зазначеної презумпції є те, що особа не повинна доводити державі власну невинуватість. Здебільшого, така презумпція стосується кримінальної відповідальності. Саме в цьому контексті вона й викладена у статті 62 Конституції України. Проте характер адміністративних санкцій, їхня мета, та й взагалі сутність відповідальності за КУпАП є дуже схожими з аналогічними складовими кримінальної відповідальності. У багатьох випадках межа між адміністративним та кримінальним правопорушенням полягає лише в кількісній площині завданої шкоди та/ або суспільної небезпечності діяння. Отже, в юридичній науці домінує позиція, що презумпція невинуватості повинна застосовуватися і під час притягнення фізичної особи до адміністративної відповідальності. З поширенням дії вказаної презумпції згодні не лише науковці, а й Конституційний Суд України, який у Рішенні від 22.12.2010 р. опосередковано вказав на те, що презумпція невинуватості поширюється на адміністративні правопорушення, передбачені КУпАП [1, с. 32].

Окрім того, принцип 7 Рекомендації № R (91) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо адміністративних санкцій від 13.02.1991 р. передбачає обов'язок адміністративного органу нести тягар доведення як складову презумпції невинуватості, і звільняє особу від обов'язку доводити свою непричетність до скоєного правопорушення.

Європейський Суд з прав людини в багатьох своїх основоположних Рішеннях також стоїть на позиції, що ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка передбачає презумпцію невинуватості, не повинна обмежуватися тільки кримінальним процесом, а стосується й процедури розгляду адміністративних правопорушень.

Цікаво, що свого часу Україна офіційно визнала кримінально-правовий характер КУпАП у розумінні ч. 2 статті 6 Конвенції, тим самим погодившись із поширенням презумпції невинуватості на розгляд справ про правопорушення, передбачені КУпАП. Що й було зафіксовано у Рішенні Європейського суду з прав людини «Надточій проти України» від 15.05.2008 р. (п.п. 17 та 21).

Водночас Законом, по суті, запроваджено антиконституційну презумпцію винуватості власника транспортного засобу у скоєнні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Адже згідно з Законом вже винесена постанова може бути скасована суб'єктом, що її ухвалив, лише у випадку, якщо після отримання постанови про штраф власник транспортного засобу надасть інформацію про викрадення його авто або номерних знаків, або якщо справжній порушник сам звернеться до поліції з заявою про те, що саме він керував авто на момент скоєння зафіксованого камерою порушення [1, с. 33].

Навряд чи нам хотілося б, щоб рядовий поліцейський або клерк соцзабезу здійснювали в нашому ставленні «конституційний контроль», здійснюючи тлумачення Конституції, оцінюючи конституційність законодавчих або підзаконних приписів тощо. Швидше, ми все-таки прагнемо, щоб вони ретельно виконували закон, не вдаючись до оцінки його конституційності, залишивши цей тягар правозастосовувачам більш високого рівня. Кожен правозастосовувач повинен неухильно дотримуватися того рівня актів, який йому безпосередньо адресований: у якихось випадках – Конституції України, в якихось – закону, а в інших – відомчій інструкції, незалежно від свого внутрішнього ставлення до їх приписів. У цьому і полягають принципи законності та конституціоналізму.

Єдиним винятком з цього правила може бути хіба що непідкорення явно злочинному наказу, гарантоване ст. 60 Конституції України. При цьому явно злочинним вважається такий наказ (розпорядження), з допомогою якого особу зобов'язують вчинити яке-небудь кримінально каране діяння або діяння, що визнається злочином згідно з загальними принципами права, визнаними цивілізованими націями (ч. 2 ст. 7 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р.). Так на конституційному рівні знаходить своє закріплення теоретична концепція «розумних багнетів»: підлеглі повинні оцінювати законність / незаконність індивідуальних наказів або розпоряджень начальника і підлягати відповідальності за виконання явно злочинних наказів або розпоряджень [4].

Слід враховувати, що на практиці, причому не тільки українській, ця концепція застосовується вкрай рідко і неохоче, а по-друге, в більшості випадків вона розрахована не стільки навіть на простих обивателів Берліна, Лондона чи Нью-Йорка, законослухняність яких і так «у крові», скільки на професіоналів, працівників силових структур, які мають юридичні знання, що дозволяють їм з високою часткою впевненості відрізнити «законний» наказ від «злочинного». Згадаймо в цьому зв'язку вчинок кіровоградського «Беркута», який відмовився брати участь в розгоні Євромайдану.

Багато в чому аналогічна ситуація складається на Заході з «презумпцією правоти поліцейського». Презумпція правоти – це не узаконене свавілля правоохоронця, не його право робити все, що заманеться, і, тим паче, не можливість віддавати будь-які накази беззахисному громадянину.

Презумпція правоти полягає в тому, що в силу одного лише статусу і самого факту служби в правоохоронних органах держави поліцейського наділяють низкою ексклюзивних повноважень, насамперед, повноважень на застосування методів примусу, яких немає у звичайного громадянина, довіряють йому зброю, а також встановлюють пільги. Що й має забезпечити виконання поліцейським своїх обов'язків на належному рівні. Тим самим держава, виходячи з історично підтвердженого узагальнення «хороших копів більше, ніж поганих», як би презюмує свідому добропорядність кожного поліцейського. Якщо ж це не так, якщо поліцейський порушує закон на шкоду інтересам громадян, то тоді презумпція правоти

повинна бути спростована судом стосовно до конкретного поліцейського, в добросовісності поведінки якого виникли сумніви. Інакше це може призвести до повного колапсу правоохоронної системи і, як наслідок, до остаточного розпаду держави.

Поліція наділена своїми класичними функціями (охорона громадського порядку, боротьба зі злочинністю тощо), а громадяни зобов'язуються підкорятися законним вимогам працівників поліції. Якщо ж громадянин відмовляється коритися, то працівники поліції мають право застосувати до нього силу, але не надмірну, а пропорційну, необхідну і достатню для припинення правопорушення у кожному конкретному випадку (ч. 5 ст. 29 Закону України «Про національну поліцію» [8]).

На тому ж ґрунтується, до речі кажучи, і передбачена з незапам'ятних часів адміністративна відповідальність за злісну непокору законній вимозі або розпорядженню працівника міліції (ст. 185 КУпАП) [9].

Загальна тенденція гуманізації суспільного життя змушує законодавця йти шляхом поступового скорочення вільного розсуду працівників поліції (шляхом оцінки пропорційності їх дій, розробки детальних службових інструкцій і регламентів діяльності тощо). З розвитком цивілізації держава, не спростовуючи загальної презумпції правоти поліцейського, прагне створити численні умови, яких зобов'язаний дотримуватися поліцейський, щоб максимально звести нанівець можливі ексцеси його роботи, здатні похитнути авторитет поліції в очах суспільства.

Наприклад, право поліцейського застосувати зброю у кризовій ситуації закономірно впливає з його статусу, а значить презумпцію добропорядності в XXI ст. вже обмежено стандартами Європейського Суду з прав людини, національною судовою практикою, численними відомчими інструкціями, безліччю умов і застережень, які максимально стримують навіть найбільш законслухняного правоохоронця. Якщо ж поліцейський в силу якихось причин переступає через ці обмеження, то він втрачає презумпцію своєї правоти, точніше, вона спростовується судом стосовно нього в кожному конкретному випадку [4].

За словами Арсена Авакова, закони з презумпцією правоти поліцейського давно працюють у Європі. Як стверджує міністр, це один із інструментів побудови системи колективної громадської безпеки, і він успішно працює в усьому демократичному світі, в тому числі в Німеччині, США, Великобританії, Франції, Італії, Канаді [10].

Великобританія – одна з п'яти країн, включаючи Норвегію, Ісландію, Ірландію і Нову Зеландію, де поліцейські взагалі не носять зброю. Зброя застосовується тільки у спецпідрозділах, які можуть прибути в лічені хвилини. У звичайних патрульних – кийки, електрошокери, а головне – підготовка. Перед тим, як відправити на вулиці, звичайних поліцейських готують два з половиною роки. Поліцейський повинен мати підстави і причини зупинити людину для розмови. Але якщо ви не робите нічого протизаконного – маєте повне право не підкорятися й піти. У поліції немає повноважень просто зупиняти і провокувати людей.

У законодавстві Німеччини поняття «презумпції правоти поліцейського» теж немає. Правоохоронці тут, на відміну від Британії, озброєні і дотримуються чітких інструкцій. Українські політики стверджують, що у Німеччині є подібні закони. Так, мається на увазі що дії поліцейських законні, проте ніхто не зобов'язаний підкорятися, якщо поліцейський грубо порушує закон. Ця система будується на довірі. У Німеччині поліцейських готують три роки. І в першу чергу до того, що на вулицях вони можуть зустріти озброєних злочинців, яких у Німеччині теж немало [11].

В американській доктрині презумпція невинуватості застосовується тільки до кримінальних, а не цивільних справ. Крім того, презумпція невинуватості поширюється на деякі цивільні справи, які технічно цивільні, але які можуть бути класифіковані як квазі-злочинні (процедури для визначення статусу «делінквентності» правопорушень). На даному етапі практично жодна адміністративна одиниця США не заявляє про дотримання презумпції невинуватості під час здійснення кримінального правосуддя. Ця фраза означає трохи більше, ніж те, що держава несе тягар доказування обвинувачення. Сумніви повинні бути вирішені на користь підсудного [12, с. 563–564].

У кримінальному провадженні США та Німеччина дотримуються філософії, заснованій на загальних і неподільних цінностях: людській гідності (заборона тортур, нелюдяного або принижуючого гідність поведіння); свободі (право на свободу й особисту недоторканність, право на повагу свого приватного та особистого життя, свого житла і своїх комунікацій тощо); правосудді (право на ефективний правовий захист і на доступ до неупередженого суду, право обвинуваченого на презумпцію невинуватості і дотримання прав на захист) [13, с. 155].

Варто зазначити, що підготовка українських поліцейських тривала півтора, максимум два місяці. Не всі були фізично підготовлені, не кожний і далеко не кожен з патрульних тримав в руках вогнепальну зброю. Тим більше не кожен готовий її застосувати на практиці.

МВС в особі керівництва зробило все для того, щоб нова патрульна поліція була в конфлікті з існуючою системою органів внутрішніх справ. Служби і підрозділи стали працювати в різнобій, взаємодії немає. І все це на тлі постійного пресингу, погоні за «вільдами», погоні за якимись зрадниками.

Як результат, тільки в столичну поліцію зараз недобір 50 %, а показник розкриття злочинів у Києві – менше 10 %. Більшість злочинів розкриваються в першу чергу завдяки зв'язкам з інформаторами, які напрацьовуються роками, а не за кілька місяців [10].

Звинувачувати поліцейських не можна. Адже багато людей прийшли на службу дійсно з вірою, що зможуть змінити країну. Але от тільки реформу ніхто проводити не збирався.

Щоб поліція працювала максимально ефективно, не потрібно встановлювати ніякі штучні презумпції, а необхідно розробити чіткі та ефективні алгоритми дій поліцейських для критичних ситуацій. Вказані алгоритми повинні відповідати суспільному договору, тобто суспільство повинно бути в більшості своїй згодне з методами роботи поліції, з допустимим рівнем насильства тощо. Саме суспільству обирати, яку модель поліції будувати – як в США, як в Канаді, або як у Норвегії чи Данії. Договір досягається шляхом широкої суспільної дискусії, «роботи над помилками» поліції, широко освітлюваними судовими процесами. Дії поліцейських повинні узгоджуватися із законом, Конституцією і Європейською конвенцією з прав людини. При цьому закон можна і потрібно коригувати у відповідності з вимогами ефективності в рамках суспільного договору. Порушувати Конституцію та Конвенцію не можна.

У першу чергу мова повинна йти про права та безпеку громадян, а вже потім про безпеку поліцейського. Тому і поліція, і інші правоохоронці повинні працювати над зростанням безпеки громадян. Життя правоохоронців можна захистити більш ефективною підготовкою. Аналіз ситуації в Дніпрі свідчить, що поліцейські не дотримувалися елементарні норми особистої безпеки, відволікалися і перебували на лінії вогню, що зробило затримання правопорушника, що застосував зброю, неможливим. А право стріляти у них і так є за законом про Національну поліцію.

Тільки тренування і навчання може захистити поліцейських у критичних ситуаціях і допомогти їм ефективно виконувати свої функції. Чим краще продуманий алгоритм, тим більш точно він виконується, чим більш зрозуміла всім суть суспільного договору, тим більше довіри до поліції. І тільки після певного позитивного досвіду, рефлексії та аналізу негативного досвіду в свідомості критичної більшості формується «презумпція довіри» або, якщо завгодно, «презумпція правоти» поліцейського. І тільки у свідомості – тобто це може бути психологічна установка, соціальна норма, а не юридична категорія [11].

Висновки. Таким чином, внесення до Верховної Ради законопроект про презумпцію правоти поліцейського може підготувати ґрунт для порушення прав людини і громадянина. Більш того, презумпція правоти поліцейського суперечить презумпції невинуватості громадянина. Якщо діє принцип невинуватості, то на нього накладається принцип правоти. Не можуть ці два принципи діяти одночасно, це апріорі неможливо, це абсурд. Або діє один принцип, або діє інший принцип. Два принципи абсолютно входять в колізію.

Список використаних джерел:

1. Права людини в діяльності української поліції – 2015. Науково-практичне видання / Упоряд. Крапивін Є. О. – К. : Асоціація УМДПЛ, 2016 р. – 408 с.

2. Онищук І. І. Законодавче закріплення презумпції правоти поліцейського призведе до порушення прав людини [Електронний ресурс] / І. І. Онищук // Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~pravovyj/64885/>

3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

4. К дискуссии о презумпции правоты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://blog.liga.net/user/aevseev/article/24276.aspx>

5. Шутак І. Д. Юридична техніка: навч. посіб. для вищих навч. закл. / І. Д. Шутак, І. І. Онищук. – Івано-Франківськ: Лабор. акад. дослідж. правов. регул. та юрид. техніки; Дрогобич: Коло, 2013. – 496 с.

6. Бабаев В. К. Презумпции в советском праве: учеб. пособ. / В. К. Бабаев. – Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. – 124 с.

7. Дацюк С. Імператив презумпції правоти поліцейських – це реакційна політика [Електронний ресурс] / С. Дацюк. – Режим доступу: https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/57e93aada6d53/view_print/

8. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.

10. Уместна ли идея Авакова-Деканоидзе и не приведет ли ее реализация к усилению полицейского произвола? Эксперты настроены, мягко говоря, скептически [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://news.liga.net/articles/politics/12867483-prezumptsiya-pravoty-politsii_za_i_protiv.htm.

11. В Европе не понимают, что такое презумпция правоты полицейского [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://podrobnosti.ua/2134980-v-evrope-ne-ponimajut-cto-takoe-prezumptsiya-pravoty-politsejskogo.html>

12. Ingraham B. L. The Right of Silence, the Presumption of Innocence, the Burden of Proof, and a Modest Proposal: A Reply to O'Reilly / Barton L. Ingraham // Journal of Criminal Law and Criminology. – 1996. – Vol. 86. – Issue 2. – P. 559–595.

13. Назаров В. В. Обмеження конституційних прав людини при проведенні обшуків за кримінально-процесуальним законодавством України, США та Німеччини: порівняльний аспект / В. В. Назаров // Наше право. – 2011. – № 1. – ч. 2. – С. 153–159.

*Шутак Ілля Дмитрович – доктор юридичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького.